

ACC. NR M. 461

Dubblett
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om folket, -- tro och - sägen

Uppteckningar från Hammenhögs och O. Hoby socknar verkställda åren 1923 -24.

För föreningen Skånskt Folkminnesarkivs räkning
av

Gust. K:son Ljungmo
lär. v.Hammenhögs lantm.-skola.

83-årig änkan Karna Per Lars i Hammenhög berättar:

"Jag är född i O.Hoby församling och tjänade i min ungdom på en gård där." (Kvarnby)

Om slakt.

Tid.Karin tyckte sig minnas, att man var rädd att slakta i nedan, ty då höll sig inte köttet.

Före jul slaktades på gården 2 á 3 svin. Slakten förrättades av "slaktemannen", som gick ikring från gård till gård. Slakten skedde i ottan. Något särskilt gille gjordes inte, men en eller annan sup extra förekom samt måhända något kraftigare kost.

Rackaren fick endast slakta hästar och hundar. Skulle en häst slaktas, sändes bud på rackaren. Denne fick ej komma längre

sid 1

sid 2

ACC. NR M. 461

än strax innanför dörren och fick ej gagna samma slags kårl som husets folk. Far i huset kunde dock ge honom en sup eller så. Rackaren, osnygg, illaluktande. Bytte aldrig kläder.

sid 2

Hästslakt. Vid slakten leddes hästen så långt som möjligt bort från gården. Efter avlivandet fick rackaren få djuret. Kadavret lämnades obegravet, ett rov för fåglar och andra djur. Rackaren erhöll i lön penningar.

Bortkastar delar. Vid julslakten bortsökars strupen och en liten hästskoformad bit, som sitter vid lungan. Detta slängdes eller gavs åt hundarna. Mjälten gömdes till korvkokningen, då den lädes i korvkitteln. Den kallades då "pölsehållare", emedan man ansåg att den förhindrade korvens söndersprickande. Efter kokningen gavs den åt hönsen.

Grisfötter. Grisfötterna saltades. På julafton skulle på var och ens tallrik läggas en halv grisfot, en gásafot, en gásakro (kräva) samt ett stycke lungapölsa. Allt detta var "brännvinsbröd".

Längsta benet i grisfoten. tillvaratogs om julafton. Däri borrades med c:a 1 tums mellanrum tvänne hål. Genom dessa trädde ett snöre, vars ändar sammanknötos. Genom att hålla snöret sträckt mellan händerna, kunde man sedan man tvinnat det, få benet att rotera som en snutra.

Svinborsten togs tillvara. Den användes till becktrådens sid 3

"spets" av skomakare.

Nöthår köptes av garvaren att användas till filter.

Svinhåret tillvaratogs stundom, emedan händiga personer snodde svinhårsrep, vilka voro högt skattade. Därvid höll man till på gården.

Kryddväxter. Av hemodlade kryddväxter gagnades purjolök och timjan. Salpeter användes ej vid fläskets saltning.

Saltningen utfördes alltid av "tåskekarlarna," och därvid gned man in saltet synnerligen kraftigt.

Samma dag som slakten ägt rum, fick ej köttet användas.

Om Klinegille.

Tidpunkt. Vid 23 års ålder hade Karna varit med om att "lerslå" på ett ställe. Mycket folk. Bjödos drängen och pigan, måste husbondfolket också bjudas.

Arbetet begynte på morgonen för att man skulle bli färdig till på e.m. Flickorna, två och två, lerslogo på var sin sida av väggen. Drängarna ältade ler och buro fram. Mat och öl och brännvin vankades så mycket man ville ha.

Gillet. Efter väl fullgjord gärning gick man hem att taga på högtidskläderna. Sen blev det gille utav. På den fejadelogen dansades det. Kött, bröd, risgröt, öl och brännvin vanka-

sid 3

sid 5

ACC. NR M. 451.....

des. Gamla och unga voro i farten. De som tröttnade på dansen, spelade kort.

Diverse meddelat av änkan Nilsson, inflyttad från St, Herrestad till Hammenhög.

sid 7

Tid för slakt. När man slaktade i nedan, höll sig köttet längre, när man slaktade i ny, "bolnade" det (Jmfr. sid 1)

Helle Tors källa. I St, Herrestad vid Möllaregården fanns en källa. kaliad "Helle-Tors" källa. Där offrades för regn under torka.

klinegille. hade hon varit med om i den tidiga ungdomen. Det var i Baldringetorp under Högestad. Hela byn närvarande. Bara flickor som lerslogo. Karlarna bara "rullade" (forslade på "rullebörar") fram ler.

Mat. maten bestod bl.a. av siktebröd, sjalvsiktat, smör, rökt och kokt lammkött, fläsk, lutfisk. Till middagen hörde färsk soppa. Hembryggt öl serverades rikligt.

Dans på logen. Efter middagen blev det dans på logen till fiolmusik. Det fanns en spelman, som bodde i Ramsåsa. Han kunde spela (blåsa) klarinett. Han träffade en gång en påg, som han hört vara musikkunnig.

"Kan du blåsa ?" frågade klarinettisten.

"Nej, jag kan spela," blev svaret.

sid 8

Kvällsmål. Vid 10 - tiden på kvällen bjöds på kvällsmat, betående av i huvudsak samma rätter som till middag. Därefter återigen dans.

Diverse. 1:ste april brev skrevs förr. De hade för det mesta ett skämtsamt, raljant innehåll.

Kristihimmelsfärdsafton brukades förrom eldar tändas i sydöstra Skåne.

Ett lustigt bon mot må här anföras!

"Förr i världen lekte flickorna gömma ring,
nu gömma de ingenting." --

Majstång brukades förr midsommarafhton. För 50 - 60 år sedan voro rödbrokiga kreatur vanliga.

Förning. Till förning gagnades i Högestad förningskakor av sursött och fint", 5 st av varje.

Vid kyrkogångsgille eller barndop brukades stora grötfat i förning. Ovanpå gröten låg skorpor.

Slättergille. I Tryde hade en mosse som plägade slås den 27 juli. Då hade de gille. Kaffe och gökar Detta var på 1850-1860 talet.

Ogifta Bengta Nilsdotter i Hammenhög, 82 år gammal:

Hon är född i gatuhuset å n:r 6:s mark i Hammenhög. Huset är ett av de älsta i byn, kallas vanligen "Bengtas stuga" och räknas till samhällets sevärdheter.

sid 9

sid 11

När Bengta var 9 år gammal begynte hon en tvåårig tjänst hos kronofogde Thydell i Hammehög som vaktepiga för kycklingarna" = and, gås, kalkon och hönskycklingar.

Arbetets början. Kl. 5 på morgonen började arbetet med att plocka "etternellor" = brännässlor, vilka hackades och gavos åt "kycklingarna."

Bengtas mor och far tjänade hos häradshöfding Lundström. De arbetade i trädgården. L. grävde den stora dammen i Domarbställets trädgård. Han hade fisk i den.

Aven föräldrarna började arbeta klockan 5 på morgonen och höllo på till solnedgången. Avlöningen var 50 öre om dagen för far och 30 öre för mor. Fyra barn i familjen.

På lediga stunder gjorde far träskor eller twinnade "svinahör" = svinhårsrep. Med dessa brukade man köra oxar.

Vid 14 års ålder staddes Bengta som "lillpiga" hos häradshöfding Lundström. Lönen var första året 15 kr., andra och följande 20 kr. + ett förkläde eller ett livstycke ibland.

Under tjänsten hos L. gick Bengta och läste sig fram för prästen. Gick under 17 veckor en dag i veckan och under 7 veckor dagligen. för en prästman som hette Hallengren.

Efter 3 år kom Bengta till Ystad i tjänst hos såpfabrikören

ACC. NR M. 461

redaren Areskoug, en släkting till häradshövding L. Där var hon 4 år som barnpiga. Fick 20 kr, första året och 25 de följande.

Kom så hem på ett halvår. Tog tjänst i Vallby prästgård som städerska. På grund av klena ögon måste denna tjänst uppgivas och fick stanna hemma i 4 år.

Ny tjänst, denna gång hos kronofogde Leth. Där stannade hon i 4 år och 6 mån. Sedan kom hon för två år till häradshövding Sydow.

Så dog modern, och hon fick stanna hemma hos fadern. Systern tjänst 25 år på häradshövdingbostället. Så blev fadern överkörd och dog. Systern tog sig så hårt av denna händelse, att hon blev vansinnig. Detta tillstånd varade i 15 år. Därpå kom före hennes död en 3-årig period av förbättring. Efter hennes död har Bengta bott ensam i sin lilla trevna stuga.

Foto av Bengtas stuga.

Under Bengta Nilsdotters ungdom sjöngs en visa, varav Bengta citerade följande strofer:

Ammornas visa:

Hur kan jag vara nöjder,
hur kan jag vara glad.

När mitt hjärta till oro sig väcker,
Jag har alls ingen glader dag.

Alla mina ungdomsvänner
de äro resta så långt från mig.
Ingen människa här som mig känner,
fast mången förr känt mig.

Adjö min hulda fader,
Adjö min hulda mor,
Adjö min hulda syster,
Adjö min hulda bror.
Adjö min trolösa flicka
Du saknar väl min O'r !

När himmelens klockor börja klämta,
Den sista timmen slår.
Ack, om jag med dig finge följa
Och i himlen hos dig få bo.

Dessa ovanstående srofer sjöngos av ammorna hos häradshövding Lundström.

Födelsefläckar botas genom att man, då någon dött, i släkten, tigande beger sig till den döde, tar hans hand och stryker över födelsemärket.

ACC. NR M. 461Exempel.

Alf. P-n i Jerrestad hade en son med födelsemärke i ansiktet. Han var 2 år. En faster till barnets far dog våren 1922. Modern tog pojken med sig och fadern skjutsade till begravningsgården. De talade ej sinsemellan eller med någon efter vägen. Togo den dödas hand och strök över födelsemärket.

sid 16

Gå på kyrkogården. Förr i Bengtas barndom, botade man medelst daggen, som föll på kyrkogården midsommarnatten. Var t.ex. ett barn sjukt, tog modern ett av barnets linnen, bredde det på en gravsten på kyrkogården och väntade, tills det blivit fuktigt. Gick så hem och krängde det daggvåta linnet på det sjuka barnet. Det var mest för barn man sökte bot för på så sätt.

Aldre personer hasade sig själva till kyrkogården för att tvätta sig med den dagg, som kunde uppsamlas på likstenarna.

Bota svagsinta. Bengtas syster blev svagsint vid faderns olycksfall. Han dog. Någon rådde då Bengta att taga ett av sisterns linnen och lägga sig i faderns kista. Enligt folktron skulle det dröja så länge tills systern blev frisk som till dess linnet multnat i kistan. Bengta lydde rådet. Efter 15 år blev systern så gott som bra men dog efter 3 år.

Förbud att följa till graven. Om en mor botat son eller dotter genom dagg eller dylikt, genom beröring av död etc., så gick det ej an att den sålaunda botade följde moderns lik in på

sid 18

kyrkogården, när hon skulle begravas, ty då återkom det onda,

Exempel I. Ar 1918 dog Cecilia, gift med Jeppa Hansson i Kvarnby, Ö.Hoby. Hon hade två döttrar och flera söner. Döttrarna lärarrinnor. Modern hade genom kyrkogårdsbesök botat en av sönerna från någon åkommna. Före dödsfallet hade modern för sonen omtalat, på vad sätt hon botat honom, och förbjudit honom att följa hennes lik in på kyrkogården vid begravningen. Han lydde och följde kistan till kyrkogårdsmuren, där stannade han. Ar 1922 dog i Hammenhög änkan Kärsti Per Tuas och följdes till graven av 2 döttrar och 3 söner. Döttrarna hade emellertid blivit botade av modern och fingo därfor nöja sig med att stanna vid kyrkogårdsgindarna.

Vådeldsmärke. Om någon hade ett födelsemärke på grund av vådeld, "vådeldsfäsk", skulle man skaffa en eldbrand från någon vådeld, lägga den i vatten och med vattnet tvätta fläcken, så gick den bort.

Förning. I Bengtas ungdom hörde till förning smör, ett par slaktade höns, vetekransar, en kruka mjölk samt sockerkaka, gräddad i kopparform. Denna var refflad i bottnen. Kakan kokades i gryta, varvid formen sänktes ned så att endast locket var ovan vattnet i grytan, varvid glöd lades på locket. Dessa glöd byttes om, när de falnat.

Spöken. I Glemminge prästgård spökkade det. Der brukar

sid 18

sid 20

knacka på fönstret i folkastugan kl. 1 på natten. Bengta har själv hört det en gång hon var där med sitt herrskap som barn-jungfru.

En mörk karl brukar också följa folket, när de gingo över gården till huset med bakugnen.

Det fanns också ett prång mellan rummen i vilket kärlhyllor funnos. Där föllo ibland kärlen i golvet utan anledning.

Varsel. En gång när Bengta var i tjänst hos häradshövding Sydow i Hammenhög och satt med jungfrurna uppe och väntade att husbondefolket skulle komma hem, hördes en vagn köra fram till trappan. Jungfrun gick ut för att öppna. Ingen levande själ syntes eller hördes. O:a 20 min. senare kom herrskapet hemkörande.

Häradshövding Lundström trodde att det fanns fanstyg på loftet.

Fru Sydow blev en natt häftigt sjuk och låg i 8 dagar. Hon hade tyckt att en dörr öppnade sig utan att någon mänsklig varelse syntes.

Grävning i gravhög. Prosten Lund grävde i bronsåldershögen i Hammenhög. Vad som grävdes ut på dagen, fylldes igen på natten. Tog med en del ben från högen och lade på prästgårdens vind. Dessa blevo emellertid så oroliga att han måste lägga dem i viggd jord. Kyrkoherde L. blev "konstig" sedan.

"Svalam". I Hammenhög bodde till för c:a 15 år sedan en läkekunnig kvinna kallad "Svalan." Hon bodde vid Killebäck vid O.Herrestads sockengräns. Mest utvärtes sjukdomar voro föremål för hennes omvärdnad.

Hade någon sorts "olja" varmed hon bränr. (?) För övrigt medicin av egen tillverkning. Flera exempel på lyckade kurer kan anföras.

Bl. a. botade hon efter 14 dagar en man från Bornholm, som hade kräfta på tungan. Klockarfru Sandberg i H-g botades för svulster på halsen.

Bengtal som hade ont i ögohen, ordinerades att torka ögonen med lappar, doppade i urin.

Diverse olika sagesmänHon som var bunden.

Första året det var lanthushållsskola vid Hammenhög fanns vid skolan en c:a 30 årig kvinnlig elev från Hannas, hemmansägaredotter. Fröken Persson hade gymnastik med flickorna, varvid dessa fingo intaga frambågliggande utgångsställning. Flickan, Hanna hette hon, blev häftigt illamående och måste bäras in i lärarrummet och läggas på en soffa. Var arg för att hon nödgats göra rörelsen, "den som ingen människa kan göra" och trodde hon fått tarmvred.

Man började att kläda av henne. Hon blev märkbart förlå-

sid 22

sid 23

gen och tillstod till sist för gymnastiklärarrinnan: "Se, ja ska säja som de ä: ja ä bongen (bunden)". Lärarinnan tyckte att detta lät som mesopotamiska, men hon fick snart förklaringen. Under linnet, närmast kroppen bar den sjuka ett skärp, C:a 2 meter av starkt tyg, hårt åtsittande under bröstkorgen och hop-sytt. Hän tillstod, att hon burit detta, varit "bunden" i flera år. Då bältet naturligtvis klipptes av, klagade hon och undrade vem som nu skulle hindra magen att gå öpp,"

sid 24

Mala säd i nedan. I Vallby skulle brödsäden malas i mör-kaste nedan för att inte mjölet skulle bli bemängt med mask ef-teråt. Det packades nämligen hårt i mjölbingar. Därvid trampa-des det av en person iförd ett par nya yllestrumper.

Pengar i strumpan. Att förvara pengar i strumpor brukades förr. Oftast gömdes denna strumpa i sängen. Var man riktigt försiktig, delades pengarna i flera strumpor, som då gömdes på olika ställen.

Ej ge ut pengar på söndag. Man drog sig för att dela ut pengar på söndag. Gjorde man det, var det synd, och då fick man sedan ge ut penagr hela veckan.

Spotta på peng. Gav man ut en slant, borde man spotta på den för att den snart skulle komma igen. (Ö.Herrestad.)

sid 25

Dubblett

ACC. N:o M. 461

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

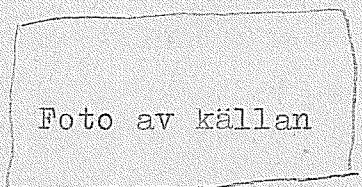
Orätt bekomna pengar alltid odryga. Hittade pengar medföra
alltid stor tur.

En slant, om också bara en ettöring skulle alltid finnas
i börsen. Fanns blott denna, lockade den nya pengar. Den kalla-
des "pengastyver."

sid 26

Kasta pengar i källor. Som ett offer åt andeväsen, som
bodde i källor, etc, brukades att kasta ner ett mynt, helst av
silver. St. Olofs källa är ju särskilt berömd i detta samman-
hang. På gränsen mellan Ö.Herrestad och Hammenhög rinner en
stark källåder upp ur marken. De finnas, som tro, att detta är
en gammal offerkälla och att pengar kastats där vid rening. Den
kallas Killebäck.

Killebäck
1921

Om St. Olofs källa se en skiss av K.G.Ossiannilsson i
Hvar 8 Dag, häft. 13 för den 25 december 1921, sid 203-204.

Faddergåvor. Faddrar och stundom andra brukade lägga peng-
ar i vaggan åt de nyfödda.

sid 27

ACC. NR M. 461

Julseder i O. Hoby.

Meddelat av enkan Karna Per Lars, född i Hoby, numera bosatt i Hammenhög. 84 år gammal. Uppgifterna avse tiden närmast efter 1850-talet.

sid 28

Julafton. Julafton skulle sista hande läggas vid julförberedelserna. Alla gluggar och hål i uthusen stoppades till med härt hopvirade halmviskor. Golvet sopades men skurades inte. Detta skedde blott en gång på sommaren. Det var täckt med fin vit sjösand.

Helgen går in. Julhelgen gick in vid 4-tiden på julafton, då man åt meraftan, sedan alla grovsysslorna undangjorts. Sedan gick man att tvätta sig och byta om kläder. Under tiden infunno sig vaktepågen, man haft under sommaren, samt "töschemannen" och hans familj. Vaktepågen fick vanligen stanna över själva helgdagarna.

Julmat. Kl. 8 samlades man kring julbordet för att äta kvällsvard. Den bestod av bröd, smör, stuvning, torrt kött m.m. På bordets mitt stod en väldig tråskål på vilken uppstaplats en mängd kött och korv av olika slag. Vidare stod där ett blankskurat stop med juldricka eller -öl, samt en brännvinsflaska. Olet och brännvinet njöt envar efter behag.

Brödsorter. Brödet var dels det vanliga grova, dels s.k. sött bröd. Det senare bakades i stora runda kakor, vilka ornera-

sid 29

des med ringar gjordamed en kaffekopp på så sätt att man först vände koppen upp och ned och med överkanten gjorde en ring, sedan gjorde man inuti denna ring en intryckning med koppens botten.

Lekar. I väntan på gröten och fisken steg man upp från bordet och fördrev tiden med lekar. De äldre kunde möjligen spela en tolva. Vanliga lekar voro: "Sticka ut farmors öga", Sko Blackan, Kriva under skäppan m.fl.

Beskrivning på lekar. "Stickaut farmors öga" gick så till: Två personer ställde sig bakom varandra med ansiktet vänt åt motsatt håll. Framför den ene ställdes ett brinnande ljus. De höllo ett kvastskäft mellan benen. Den som stod närmast ljuset, skulle manövrera kvastskäftet så, att han med detsamma kunde släcka ut ljuset. Den som stod bakom skulle genom vickningar på skaftet söka hindra detta.

"Sko Blackan" gick till så: Mellan tvänne stolar lades en hötjuga. På den ena stolen ställdes två trätallrickar, en på var sida om tjugans skaftända. En person skulle sätta sig på tjugans skaft och lägga upp båda benen på densamma. Mellan händerna höll han en käpp, med var tillhjälp han höll balansen. Med käppen skulle han stöta ett visst antal gånger i golvet på först den enasidan och så peta ner tallricken på den sidan; därefter skulle samma procedur upprepas på andra sidan. De ständiga misslyckandena väckte åskådarnas livliga förtjusning.

Framåt kl. 12 serverades julfisken med potater och senaps-sås. Sist åt man vit gröt och mjölk. Drängen skulle ha ett lammalår, ett bröd och ett halvstop brännvin att bjuda på, ifall han fick besök.

sid 31

Under måltiden stodo ett talgljus framför vardera av fars och mors platser. Dessa ljus fingo ej snoppas. Den, vars ljus först slocknade, skulle först dö.

Julgran brukades ej i hemmen förrän på 1860-1870-talen.

Ej duka ut. Köttfatet fick ej dukas ut på 3-4 dagar, ej heller drickat och brännvinsflaskan. Ett par, tre julbröd gömdes till Kyndelsmässan, likaledes något av juldrickat.

Offer åt goavätte. Under julkvällens måltid grep husfadern drickastopet och hällde en skvätt under bordet, sägande: "Där har du, goavätte !"

Juldagens matordning. Juldagens morgon steg husfadern upp och bjöd mor i huset en besk samt ett stycke korv och bröd.

Efter återkomsten från kyrkan, bjöds vid 9-tiden på varm stekt lutfisk, kall gröt, skuren i skivor och lagd i kokt öl, serverat i träskålar.

Till middag serverades svartsoppa med olika slags kött uti. Tillkväll fick man uppskuret.

Trettondagsafton skulle drängarna ha ett par strumpor. Dessa stickades mellan annandagen och trettondagsafton.

sid 32

Julspöken. Samma kväll gick också julaspöken omkring. Egentligen var det två spöken, man och kvinna. Ofta var maskeringen så väl gjord, att man inte kunde känna igen närmaste granne. De hade käpp och säck. Spökena stego in i rummet och tiggde brännvin. Det skulle de få, om de sjöng den eller den sången, som husfadern bestämde. När suparna hälldes upp, ville man hindra gumman att ta supen, och på så sätt uppkom ett låtsat gräl med ofta mycket lustiga poänger. Utom brännvin fick de också kött och bröd.

Stjärnsångare. Trettondagen gingo två man omkring med stjärnan och sjöng vid husen. De fingo penagr. Stjärnan var stor och utstyrd med granna färger. Den hängde på en stång och kunde vridas i takt med sången.

Helgens slut. Efter trettondagen återgick man till de alldagliga sysselsättningar med tröskning o.s.v.

Nyårsnyet. När Karn för första gången såg nyårsnyet, hälsade hon det alltid med följande:

"Välkommen Nyårskung,
välkommen Herre,
med so och med grisar,
med fläsch och med bäste
och gott korn om höste."

Julen och de fattiga. Julen var också en skön tid för de fattiga, som i julveckan gingo omkring och uppburo julamat. De undfågnades med rikligt av sovel och bröd, så att de ofta fingo gå hem och tömma påsen.

Mårten Olsson, 76 är, från Kvarnby i O.Hoby, berättar:

I Julseder.

Krut i trösklar. I min ungdom tjänade jag dräng hos bönderna. Först kom jag som vaktepå hos Nils Hindriksson i Kvarnby. Där borrades varje julafton hål i alla trösklar i huset. I vort hål lades krut, och sedan slogs en träplugg i. Det är sant, för jag fick själv borra hålen.

Offer åt goavätten. Längrefram kom jag till en bonde vid holmäkra tegelbruk. Han skulle på julafton faga goevätte. En bricka dukades med bröd, kött, öl och brännvin. Denna bricka skulle bonden ställa på höstängerna ute i ladan. Han klev upp för stegen eller trappan, men full som han var, damp han baklänges ner. "Han slog me ner !" klagade han.

Slakt. Till jul skulle det slaktas. Det fick endast äga rum rum i ny samt på en torsdag för att inte fläsket skulle bli surt.

Byns slaktare erhöll 3 daler =50 öre för sitt besvär. Dessutom skulle han ha julamat bestående av kött, bröd och fläsk.

sid 34

sid 35 b

ACC. NR M. 461

Saltning. Saltningen verkställdes av älste drängen eller också tösskemannen. Saltet gneds in med stor kraft. Då man började var det noga med att börja på högra framfoten.

Bak. När det skulle tändas i ugnen för julbaket, skulle detta ske av äldste drängen, och han måste vända västen först, innan han grep verket an.

Pråsar på dörrfodren. Vid ljusstöpningen togs ett par pråsar (vekar med litet talg på) undan. Dessa klenades julafton fast fast på dörrfodret på ömse sidor om dörren och tändes. Allt hu-sets folk skulle passera genom dörren, medan de voro tända.

Bryggd. Vid brygden lades två "stickor" i kors över bryggkaret. Dessa fiingo inte rubbas i otid, ty då misslyckades brygden.

Julamat. Jag var 21 år och töscheman hos Nils Henriksson i Kvarnby. I julamat fick jag där på julafton: 2 lammalår och 1 grovt och 1 fint bröd. Därvid skulle husfadern tackas med 2 handslag och husmodern likaledes med 2. vaktepågen fick också julamat men bara 1 lammalår och 1 bröd. Jag tjänade själv som vaktepå från 9 till 12 år och hade därför 1 par linnebyxor och 1 skjorta i lön pr. år. Nade att vakta 50 gäss, 40 får, 30-60 svin.

Halm på golvet. Julafton lades halm på golvet, råghalm. Tjockt lager. Fick ligga hela helgen. Användes sedan till strö under kreaturen.

sid 35b.

sid 35 c.

Kane
Djelstad Hanmerhøj ACC. NR M. 461
D, Højsjø
den tiden.

Far o mor vandra. Far och mor gingo på julafhton genom ladör och fähus. Vad de gjorde där, vet jag inte, men de gingo i alla krokar och till alla djuren.

Öl på vårdträdet. Aldste drängen hade att hälla öl på vårdträdets rötter julafhton. Han hade det i en butelj och sade ingenting, när han hällde dit det.

Nissen. Blott på julafhton vågade man gå in i uthusen efter kl. 8 på kvällen vintertiden. Och då skedde det för att fågna goevätte. Eljest befarade man att bli utkastad av "Nissen."

De dödas mässa. Drängarna gingo julnatten en rond kring kyrkan för att höra de döda sjunga mässa.

II De kloka.

Ont i ögat. Jag vaktade en gång fåren nere i en sänka, där det fanns en källa. I den källan satt jag en kväll i skymningen och plaskade med en käpp. Strax efteråt kände jag att det gjorde ont i ögat. Det blev värre och värre, och om någon dag gick jag till Borrby, till en klok gumma, som brukade bota sjukdomar där. Jag gick en smal genväg. På halva vägen mötte jag gumman. Hon satt på en sten. "Jag visste att du skulle komma," sade hon, "och därför satte jag mig här."

Jag följde henne hem. "Det var tur att du kom i dag, eljest hade du blivit blind på det ögat," sade hon. Så smorde hon

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 37

sid 38

det och visade mig någraörter, som jag skulle koka och med urkoket smörjaögat. Jag tror de kallas Renfana. Ögat blev bra.

Gumman sade till mej: "Du har setat vid en killa och rört i vatten, se'n det blivit slut." sid 39

En sjuk ko. Jag var töscheman på ett ställe, där de hade en sjuk ko. Hon hade kalvningsfeber. De skickade bud efter den "kloke gubben." Något annat namn mins jag inte på honom.

Han kom och hade en kvartersbutelj i fickan med något i. Ett hål borrades i krubban hos kon, och i det hålet slogs något av vätskan i buteljen. Så sattes en trätapp i.

Den kloke strökkon över ryggen bakifrån fram och mämla en hel hop. Vad det var han sa, kunde ingen bli klok på. Kon dog, för på den tiden hade de inte lärt sej bota kalvningsfeber.

III Det övernaturliga.

Jag följde en gång med husbonden till ett ställe mellan Svenstorp och Tosterup, som kallas Rödmölle. Jag var vaktepåg den tiden. Min husbonde skulle bli måg där i huset, och den bli-

vande svärfadern hette Jöns Jeppsson. Han hade mycket konstigt att berätta. Jag satt i det ena rummet, och husbonden och svärfadern i det nästa. Så berättade den senare ungefär så här:

Vaktepågens nattliga äventyr. Jag hade en vaktepåg en gång. Det året blev det så fasligt varmt, så fåren orkade inte äta under dagen utan lågo bara och flämtade.

Jag sa åt hören, att han kunde låta fåren ligga stilla på dagen och vattna dem på natten i stället. Det gjorde han.

En natt satt han på en kulle i åkern och petade i joren med en käpp. Bäst han sitter där, kommer en ugnsraka med avbrutet skaft upp ur jorden. Pojken blev rädd, men en röst ur jorden bad honom taga med sin hand på rakan, så skulle den bli helfärdig igen. Pojken gjorde så,. Rakan blev brå och igjönk i jorden.

Strax efter kom ett stort vackert bröd upp ur jorden. Pojken vågade inte röra det, men en röst därnere sa: "At, den är av bondens bästa råg !"

Pojken åt, och så'n framgång fick han och så'n kraft var det i kakan. så han blev stor och stark och behövde inte vara vaktepåg mer än i 2 år.

Men det konstiga var också, att när pojken satt där på kullen, så låg där alldeles som hyvelspån på marken. Rösten sa åt pojken, att han skulle ta av spånorna med sej hem. Det gjorde han, och ju närmare han kom hemmet, ju tyngre blev hatten. När han kom hem var det idel silverpengar i hatten.

Den vilda jakten. Samme höre stod en annan natt hos fåren. Då kom ett naket fruntimmer sättandes för brinnande livet och strax efter kommo två hundar en grå och en black. Sist kom en jägare ridande.

sid 41

sid 42

man red fram och frågade pojken, vem av hundarna som var främst, "Black eller Grå ?" "Grå va före," sa pojken. "Var Grå före Black, så ska inte --(namnet har jag glömt) komma i backen i natt." Så red han, och efteråt hördes ett skott.

sid 43

En stund efter kom den stora grå hunden och bar en naken kvinnokropp, som han slängt över nacken.

Jägaren kom också, och han red fram och bad pojken ta av sig hatten, så skulle han få en peng. Men pengen var så het, så den brände hål på hatten och föll i backen.

Svärfadern berättade också om pysslingarna.

Pysslingarna låna knivar och gafflar. Det var på den tiden han gifte sig, när de först börga gagna kniv och gaffel där i trakten. Sådana nymodiga verktyg hade han skaffat till bröllopet.

En fjorton dar efteråt satt han och hustrun ensamma i stugan. Rätt som det var kom en hop pysslingar in i stugan. Somliga voro 2 kvarter, andra en aln långa, och somliga hade långa skägg.

De ville länaknivar och gafflar, för Bärsöka och Långrompa skulle gifta sej. De behövde inte vara oroliga, för tygen skulle komma tillbaka putsade och fina.

Och ville de veta att det var sant alltihop, så skulle de kl. 10 dagen efter lägga örat till marken uppe på jordhöjden som strök fram där, så skulle de få höra, när brudföljet drog

sid 44

Dubblett

ACC. NR **M.** 461

från Stenshuvud till Köpenhamn, där bröllopet skulle stå.

Pysslingarna fingo vad de begärde, och väl de lyssnade på marken dagen efter. så hördes som en stark blåst därnere.

Nägon dag efter kommo pysslingarna äter med knivarna och gafflarna. och då voro de som av de varit av silver. ---

Så lydde denmannens berättelser. Och nu skall jag berätta vad jag själv varit med om.

Den otrevlige följeslagaren. En vinter gick jag och tröskade i Lunnamöllan i Vallby. Och som jag gick dit en morgon, kom någon bakom mig. Jag gick och gick, men det andra var alltjämt bakom. Mörkt var det, men jag hukade mig ner för att titta mot skyn, ifall jag skulle se någon gestalt avteckna sig mot himlen. Jo. det var en människa.

När jag skulle gå igen, var jag vilsen och visste inte var jag var. Vid Lunnamölla är en å, fasligt djup och med branta stränder.

Bäst jag gick, kom jag till åkanten och skulle ha klivit ner, om inte ett djur, som såg ut som kalv och hade ett tjuder om halsen, hade rest sej framför mej. Det blev som en räddande engel för mej.

Jag följde ån, så då jag kom hem och fick mej en lykta. Se'n gick det bra igen. Detta hände på vintern. Vad kunne då va annat än spögje ?"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

—
sid 45

—
sid 46

Nissen huserar. Nissen bodde i uthusen i en gård i Kvarnby. En husman där på gården hade i sällskap med en vaktepåg och en hund kommit fram till gården en natt. Någon sjöng nere i ladan. Vaktepågen sprang och öppnade dörren för att se efter, vad det var. Då sprang hunden före in. men han fick en spark, så han åkte långt utom dörren och ut på gården. Det var Nissen, som kört ut honom. Så trodde husmannen.

De många råttorna. På gården jag tjänte på. kom en dag en norrlänning och sålde snäckhus till klockor. Husbonden frågade i spottsk ton, var han rättigheterna att gå omkring med sådant. Mannen svarade i likadan ton med följd att han fick husbandens fot i ändalykten, när han gick.

Han kom ner till stalliet, där jag gick, och frågade något om husbonden. Så sa han: "Jag ska åten, skicka honom så många råttor här finns i trakten."

"Nej gör inte det, för då äter di opp våra kläder i drängkammaren ." "Var inte rädd, dit in ska inte en rätta komma."

Så gjorde mannen några konstiga rörelser med armarna och mumlade någonting, å så gick han.

En stund efteråt skulle jag gå ut genom västre port. Där mötte jag råttorna. De kom i stora flockar bortifrån Vallby i och överallt ifrån. Det blev så mycket råttor i gården, så de myllrade överallt. och ju fler vi gjorde av med, ju fler kom i

stället. Om två år måste han sälja gården och flytta därifrån. Han höll på att bli utfattig för de myckna råttornas skull.

Vad som hände vid Branbostenen. Det här har jag hört genom andra:

Vid Branbosten i Bolshög satt en man och vilade. Där låg spånor på marken. Han plockade några stycken i korgen och gick hem. Hemma fann han att det var pengar. Det har hans dotter, som ännu lever, 90- årig, talat om. Hon lever ännu.

Sill bli pengar. Samme gubbe vilade en gång på en grankulle i en "grotta", som var utgrävd där. På marken lågo sillar. Han stoppade dem i korgen. Det blev pengar av dem också.

Ryttaren på gäsem. Vid Gislöfs hallar kom en gång en gubbe ridande på en gäse. Träffar en dräng, som gick och plöjde. Ryttaren: "Hur djupt kan du plöja ?" För när jag plöjde här, plöjde ja alna djupt och de sådæ kvarter tjockt."

I Detsamma tittade drängen mot Gislövs by. Han tyckte det byn stod i ljusan låga. Han spände ifrån hästarna och for skyndigt hem. Byn låg där som förut.

Spökem i backen. En man sade mig, att det finns spöken i backen mellan Glivarp och Kvarnby. En röst hade man hört skrika: "Hi, ho, ha."

Ljus i kvarnvingarna. Detta har jag själv sett: En kväll sid 48

ACC. NR M. 461

på den tiden jag arbetade i Lunnamöllan skulle jag gå hem. Möllan gick med vinande fart. Det syntes ljus på vingarna. Det såg ut som om de hoppat från ena vingen till den andra.

Jag gick in och snackade om det för möllaren. "Sånt har har jag set förut. Jag vill inte se det," sade han.

sid 50

Skelletten i jorden. En gång på den tiden jag var höre, skulle sammae husman, som berättade för mej om Nissen, gräva en potatisgrav utanför gården. När han kom på en alns djup, hittade han ett skelett samt en pistol och ett hundskelett. Kvinnan i gården var änka och för henne talade han om fyndet. Hon gick till prästen Hofstedt och frågade, om de skulle ta skelettet till kyrkogården. Han tyckte emellertid att här det legat så länge kunde det ligga kvar där det låg. Efter den dagen vägade ingen gå ut på kvällen efter mörkningens inbrott.

Det gick en sägen, att ägaren där på gården, som var far till den som fick de många råttorna, en gång varit ensam hemma en söndagsförmiddag, när en västgötaknalle kommit in i stugan. Denne hade han skjutit och grävt ned, sedan han tagit hans pengar. Detta var på gården nr 11 i Kvarnby. Hela den släkten kom i små ekonomiska förhållanden.

På samma gård sågs stundom ett ljus i trädgården, i ena hörnet, där det var litet sumpigt.

Följande meddelat av 73-åriga lantbrukaren och snickaren M. Björklund i Hammenhög, född i Vallby. Dels efter av honom

sid 53

ACC. NR M. 461

själv meddelat skriftligr och dels efter muntlig berättelse.

Hur de byggde sina hus förr. De budade sina grannar och vänner tillsammans en dag för att hämta timmer. En annan dag samlades de för att hugga timret tillsammans eller som de sade ha resegille. Då hade var och en en yxa med sig och därjämte såg, stämjärn och hammare. De arbetade två och två tillsammans. Några gjorde sparr, andra gjorde s.k. briessningar, som liga klövo bjälkar till lejder, stolpa och lösholt (mellan stolarna). Två stolpar och en bjälke kallades en binning. Varje bjälke skars med en lång tapp, som stacks utanpå stolarna med en kil igenom utanför stolpen att hålla binningen samman med.

I lejderna borrades hål med en navare att sätta stagen i för att sedan med lera emellan förfärdiga väggen. Stagen klövos av läkten, och barkades på alla sidor för att leran skulle bättre kunna fastna.

Så var timran färdig till resning, men dessförinnan lades som fot eller grund, där byggnaden skulle stå, en rad med kulersten, gråsten, att ställa byggnaden på. Sedan börjades resningen. En binning efter en restes med ett löshult intappat i stolarna mellan varje binning, vilket fortgick, till man nådde ändan. Så skulle sparrarna resas. Då detta var färdigt, skulle en del läkta, andra staga. Stagen skulle ha ett mellanrum av 6 tum. Läckten hade ett mellanrum av 12 tum, då var och en hade måttet utsatt på sin hammare. Så var timran färdig.

sid 53

sid 55

nu kom far och mor ut med en av fruntimren för ändamålet förfärdigad stor jättekrans sammanbunden av blommor och grönt, som fastbands på ett läkte för att spikas i sparrverket. Sedan skulle alla sitta uppe på sparrverket, då husfadern kom ut med brännvin och något tilltugg, vilket skulle förtäras på sparrverket. För varje sup som inmundigades, utbringades ett väldigt hurra.

När detta var gjort, kastades flaskor och glas till marken för att sönderkrossas. Det sades, att annars blev det ingen tur i huset. Sedan vidtog resegillet.

Klining. Dagen därpå samlades de åter för att köra lera tillsammans till en s.k. lerälta, vilken tillredes på så sätt, att somliga buro vatten och tömde på leran, andra redo på hästar i leran för att göra den tjänlig till väggar. I lerälten ströddes långskuren halmhackelse, som arbetades samman med leran för att den skulle bli starkare till väggar.

Ennan dag skulle pigor och drängar samlas för att lerslä väggar, eller till s.k. klinegille, lergille.

Drängarna skulle rulla eller bära lera fram. Pigorna skulle bygga väggar, två och två tillsamman. En stod utanför, den andra innanför. Vart par hade sin skirning så kallad emellan ett par stolpar.

Så lade de lera mellan stagen och klappa till var sin

sid 55

sid 56

sida, tills de nådde upp till nejden. Sedan stötades den till med händerna, som doppades i vatten och på det viset slätades väggen också. Så skrev var en sitt namn med fingret. Sedan var det att börja en ny "tavla". Detta fortgick tills alla väggarna varo färdiga.

Sedan skulle lergillet börja, då drängar och pigor först hade omklätt sig och lagt av mårardräkten och iklätt sig högtidsdräkt för att sedan roa sig med dans och lekar.

Byggnadernas plan. Då det byggdes en gård, bestod den alltid av 4 längor sammanhängande med varandra.

Boningshuset skulle ligga i norr. Det inreddes på så sätt: först torvhus, stens, skorsten och stuga samt kistehus eller baghus. Alla golven bestod av lera. Skorstenen murades upp av grästen samt ett utbygge mitt för skorstenen för inräddandet av en bakugn.

Fönstren bestodo vanligtvis av två rutor i höjd med 2 järngaller i varje fönster, som skydd för inbrottstjuvar.

Alla rum gingo tvärs över längan, som var sällan mer än 8 eller 10 alnar bred.

Möblering. Möblemanget i stugan bestod av en järnkakelugn för eldning, vilken skedde med torv. Över kakelugnen varo fyra stänger fastade, s.k. "räcka." Där lades fläsket upp till torkning, när det upptagits ur saltkaret.

sid 57

sid 58

Dubblett

ACC. NR M. 461

Sen var det kakelugnsbänk. Sedan en s.k. himlasäng, bred och stor. Den räckte ända till loftet. Den stod vanligtvis i det nordöstra hörnet med öppning fram till och med utskärningar runt omkring den andra gaveln.

Framsidan var så hög att en pall var anbringad på densamma att trampa på, när man skulle lägga sig. Ungefär ett halvt lass halm åtgick att packa ner till viloläger.

Runt kring väggarna stodo s.k. långbänkar med "skolahukor," som vid högtidigheter överkläddes på sitsarna med bänkadrätter, fina fint utsirade i gammaldags färger (mönster?)

Vis östra sidan stod långbordet, med en s.k. stor bordkista, där maten förvarades. Vid längssidan av bordet satt tjänarna. Far själv satt vid bordändan.

På väggen vid bordsändan, där far satt, hängde hans drängaskåp, däri han förvarade sina värdepapper, plånbok och brännvinsflaska. En så kallad toalett hängde i kroken med ett skåp nederst, samt några små hyller överst avsedda för mors räkning, samt en lång hylla med utskärningar i kanten upp satt vid loftet att sätta porslinstallrickar på.

vid förstugudörren stod en s.k. gásabänk avsedd för gässen att värpa i samt ligga ut sina gässlingar.

Golvet i stugan fejades med en björkkvast om morgarna, och sedan sandades med havssand.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

sid 58

sid 59

Dörrarna voro sammanspikade av hela bräder. Inrätningen att stänga med var vanligtvis en klink med handtag.

Något om frieri och bröllop. När någon ungkarl hade gått och förälskat sig i någon flicka, till vilken han gärna ville yttra sin kärlek, så skedde detta vanligtvis genom något ombud, en kvinna eller man.

Kunde de mäkla så att flickan och hennes föräldrar samtyckte till partiet, så blev han (friaren) ombudet tillsagd att han var välkommen dit, och så överenskommo de om hemgift, som dottern skulle föra med sig i boet.

Kom så giftermål och bröllop till stånd. Då skulle vanligtvis den som förmedlat partiet hava i ersättning en tunna råg och en slaktfet gris jämte några andra småsaker samt vara med på bröllopet.

Så reste den tilltänkte mågen och dotterns far till prästen för att få lysning till stånd. Detta skedde mången gång utan dotterns samtycke.

Till bröllopet skulle bakas varjehanda bröd, bryggas öl, slaktas, allt i oändlighet, ty bröllopet varades naturligtvis i 8 dagar och mycket folk inbjödos, och alla hade en väldig förfning med sig, som bestod i följande:

Ett stort fat gröt, kallat "boleja"; 2 eller 3 slaktade höns, vilka lågo placerade på ett fat med en sockerbit i näbben;

En väldigt stor smörkopp, högt uppstoppad och utsirad med öron och andra prydnader, en kopparspann mjölk, en spettkaka, en kanna romkonjak samt en del bakelser.

Nu voro gästerna komna och färden skulle ordnas för avtåg till prästen.

Två sadlade hästar med ryttare redo före, de kallades förridare; därefter kom spelmannen och därnäst brudparet och där efter en väldig rad med skjutsar. Efter vigseln återvände de till bröllopsgården, där de alla innan de stego av vagnen, bjödos på rom och vin och bakelser. samt välkomst och lyckönskningstal höllos till brudparet. Spelmannen spelade all fortfarande.

Midsommarfirande. Midsommarafhton samlade sig byns ungdom för att gå och sjunga för ägg med spelman i teten och två där efter bärande en korg för samlandet av ägg samt dessutom en hel flock, vilka alla, när de kommo till en gård, gemensamt upp stämde psalmen 394 v.5.

Den Sar ons blomster sköna

Du lilja i grön dal etc.

accompanjerade av spelmannen.

Alla hade sina takskägg över förstufudörrarna major med grönt i väntan på sångarna. När de så hade sjungit, kom far och mor ut och trakterade dem med ett halvt tjog ägg och en sup med stenkakor som tilltugg. Så tagade de åstad till en annan gård med spel och sång.

Dagen därpå, midsommardagen, skulle de ha äggagille, då de bjödo var sin flicka. Så bakades äggekaka och stektes ägg, ock så börjades gillet med dans och lekar.

Men först skulle de springa den långa dansen med spelmannen före och sedan alla deltagarna två och två i en lång rad till ett visst(ställe) mål, sedan på samma sätt tillbaka till gillesgården, då det vankades äggakaka, brännvin och kaffe. Sedan dans och lekar samt ringdanser. Då ställde alla upp i ring med hand i hand. En gick i ringen bärande en liten huvudkudde. Så stämde alla i och sjöng:

"Jag bär min dyna full av fjär, full av fjär,
 Den lägger jag ned för min hjärtans kär, hjärtans kär
 Vem skall vila uppå den, uppå den ?
 Det skall du och jag min vän, jag min vän,
 Falla ned och ge en kyss, ge en kyss!"

Så lades dynan ned för någon i ringen, och de föllo på knä på dynan och omfamnade varandra. Så stego de upp, och den andre tog dynan, ställde sig mitt i ringen, och så börjades ånyo på samma sätt.

Födelse och begravning. Föddes ett barn till världen, så skulle där sättas stål i alla dörrar, och i vaggan, där den lille låg. Detta därför att ej trollen skulle komma och förbyta barn.

Dog någon, skulle på den dödes bräst läggas en psalmbok

När den döde skulle begravas hade de likbårar med 4 alns-långa ben jämte 4 "störta" cirka 5 alnar långa. På båren sattes kistan och fastbands med liklakan.

Så skulle 8 man bära liket på axlarna till kyrkogården. Alltid skulle de gå mitt på vägen med liket, därför om den döde skulle visa sig efter döden, skulle han nödvändigt gå mitt åt vägen.

Folkmedicin och de kloka. Blev någon sjuk, söktes vanligtvis kloka, och då skulle något som den sjuke sovit i tagas med till den kloke. Så ordinerades att han (den sjuke) skulle rökas tre kvällar å rad.

Naglar och fingrar och tår samt lite av håret skulle klippas av och ett ägg skulle öppnas i den ena ändan och naglar och hår läggas i ägget och röras om. Agget skulle sättas upp på takåsen så att fåglarna kommo att äta det. Så skulle den sjuke bli va frisk.

När något kreatur blev sjukt, skulle hår tagas på sina ställen på det sjuka djuret och visas för den kloke. Så ordinerades rökelse. Den skulle läggas på torvaglöd i ett lerkärl. Det skulle rökas 3 kvällar å rad runt om djuret, 3 ggr avigt och 3 ggr. rätt.

Något erhölls av den kloke, som skulle sättas ned i stalliet. Flygrönn skulle borras in i skalmarna och stål sättas i dörrnörnen.

sid 65

sid 66

Följde den kloke med, strök han djuret (det sjuka) på länden med handen, och läste något otydligt. Var det en ko, skar han ett kors i rumptången och doppade en brödbit i blodet och gav kon, lade "smörtogge" om såret på rompan och band en linnen lapp om. Han borrar hål i ändan på det hornet och satte dit en bir flygrönn med en pinne, för det sades vanligtvis att djuren voro förhäxade.

Ofta visade den kloke i en spann vatten den som hade förtrollat djuren. Han rådde den sökande att ge honom näsblod, så var trolldomen slut.

Varia, meddelat meddelat muntligt av M. Björklund (se sid 53)

När ett barn var fött, räddes man för främlingars besök, särskilt sådana, om vilka det sades att de voro trollkunniga.

Bärakinga. Bärakvinga valdes bland de närmaste släktingarna, helst bland faderns eller moderns syskon.

Kyrkogång. Vid kyrkogången så där en 6 veckor efter barnets födelse skulle gudmodern ge barnet en klädning. Före kyrktagningen borde inte kvinnan (modern) gå ut bland folk.

Skervan. Skervan fick barnet, om modern ätit gryn malda på handkvarn.

Bot genom död. Vissa sjukdomar botades genom att stryka den sjuke med en död släktings hand. Man sade då åt den döde, att han skulle taga sjukdomen med.

sid 66

sid 67

Sår i gumpen. Satte en havande kvinna sig på en huggkubb blev barnet sårtigt i gumpen.

Havande och slakt. Om en havande var med vid slakt, fick barnet slaget.

Bölder. För bölder rörde man en del av varet i ett ägg, som sedan sattes på takåsen åt fåglarna.

Vårtor. vårtor på handen togs bort genom att stryka med den vårtige handen tre gånger i jorden.

Fläckar Fläckar i ansiktet (födelsemärken) uppkom, ifall modern under havandeskapet skakat ner plommon och dessa fallit i ansiktet och hon sedan tagit där med handen. De kunde också uppkomma på så sätt, att den havande betraktat en person med sådant lyte.

Harmynthet. Harmynthet uppkom, om en havande kvinna fick se en yxa sitta i huggkubben ellerven såg sitta i ett ej itu-sågat träd.

Dregling. Dregling uppkom hos barnet, om modern under havande skapet smakat med sleven på maten. Det botades genom att slå barnet på munnen med baksidan av sleven.

Skrika lyte. Skriklyte uppkom av att modren blev skrämd. På samma tid detta skett, skrek barnet. Om en mänsklig skrämt barnets mor, skulle tre droppar blod av denne, ges barnet in.

sid 68

sid 69

Skervan. Skervan botades genom att modern gick till en person, som mördat en annan, och fick tre droppar blod på en brödbit att ge barnet in. I Gualöv i Balshögs socken bodde en man, som räkat slå ihjäl en annan. Denne söktes flitigt i sådana angelägenheter. Han bar alltid en näl på sig, var han gick, för att kunna krama ut de tre dropparna. Taxan var 50 öre för besväret.

sid. 69

Stöldmani. Barn som stjäla, botades genom gavs in tre droppar blod av modern. modern var skuld till barnets åkomma, ifall hon snattat under havandeskapet.

Varulv. varulv blev någon genom att modern för att få lätt barnsäng krupit under en fälbomm. Då blev gossen varulv, flickan mara. Samma var förhållandet, ifall modern krupit under en upprest träpinnaharv. Fördenskull lämnade man inte gärna harvarna ute.

Di. Di gavs barnet så länge som möjligt för att inte modern skulle bli i grosses. På ett ställe diade barnet till åtm. 5 års ålder. "Sätt de mor, får ja patta!"

Barnkläder. Barnen gingo i "slom", ett kjollknande plagg, tills de voro 5 å 6 år. Sedan fingo de kläder av ungefär samma sa snitt som de äldre buro.

Barnet lärdes att gå genom att modern låg på rygg och lät sid 70

ACC. NR **M. 461**

barnet travat på sin mage och bröst, undet det att hon höll det under armarna.

Liderligt blev barnet, om modern under havandeskapet åsett. sid. 71
parningsakten mellan ett par djur.

Märken. Första dagen hästarna gingo för plog eller harv under vårbruket lades en yxa och en navare i kors framför dem, då de stodo spända för redskapen, men innan dessa satts i jorden. När hästarna gått över redskapen, togos dessa bort. Sen gick far på höger sida om hästarna och tog 3 ggr. i följd en näve jord och kastade över hästarnas ryggar.

Det första kvalster som upptäcktes i jorden vid vårbruket gneds sönder mellan händerna. Den som det gjorde fick förmåga att genom strykning bota sjuka djur. Kvalstret besatt nämligen övernaturliga krafter.

Korn såddes när körsbärsträdens blommade, Den dagen de sådde det första för året sågs ej gärna att någon främmande kom på besök. Stål lades den dagen i sädeskorgen.

Mycket rimfrost på träden under vintern betydde gott kornår.

Flög tranan högt, betydde det vackert väder, flög hon lågt, betydde det dålig väderlek.

Midsommarkvällen: hade man utslag eller klåda på kroppen

sid 72

klädde man sig naken och vältrade sig i daggigt gräs. Samma kväll reste man till havet och hämtade vatten på ett kärl. "Ge me lidt vann !" sade man till sjön. Detta skulle ske sedan solen gått ner. Med vattnet tvättades den sjuke.

sid 72

Om kvällen plockades blad och blommor av 9 slags växter, buskar, vilka torkades och gömdes till räkning för sjuk dom.

Något om våra förfäders jordbruksredskap.

Meddelat av M. Björklund, Hammenhög.

Vagnarna varo av trä med trähjul och träaxlar, vilka varo försedda med ett smalt järn i underkant att slita på. Naven varo en halv aln långa med en buss av järn utan och en innan. Ifrån hakekroken till axeln gick en s.k. järnsula fästad på axeländan utanför navet med en ring utanför.

På framkärran sutto drettorna, son bestodo av 2 skaklar, en på var sida, fästa på axeländan med en ring utanför. I mitten 2 skaklar fastsatta med en nabb i vagnsbussen.

Vagnskorgen bestod av s.k. spjällerhaka med ett bräde i mitten till sidobotten. 2 höga styre, ett före och ett bak, utstuckos mellan 2 spjälpor med en pinne före i varje ända. När de skulle åka fint, lades halm i vagnen i tjockt lager samt tärovanpå åkdynor. En och annan förmögnare hade förskaffat sig ett av spjälpor förfärdigat sätte, som hängde på träfjädrar fast-

sid 74

fastsatta på häckarna.

Något senare förstodo de att lägga järn på hjulen, bestående av korta s.k. järnskiner påspikade med spikar.

Plogar. Plogen bestod av trä med en järnbill och en järnkniv i åsen med kärra framme under åsen. I kärran satt två s.k. saxar, som hammelen fastsattes uti. Allt var av trä.

Dragen eller knirna voro av trä med undantag av några korta repändar fastbundna i svinglarna. Sedan var det en träspjäla med hål i båda ändar. Repändan från svinglarna fastbands i ena ändan, andra ändan fastgjordes i selen med ett s.k. selaöra av järn fastsatt i selen, vilket stacks igenom hålet på spjälen, medan en s.k. selakrok av trä sattes utanför.

Harvar. Harven var uteslutande av trä med tre delar i varje halva, sammansatt med träslår. Hål borrades i ballernas ändar, där en järnspole stacks igenom att hålla harven samman med. Hål borrades även i ballerna till harvtingan gjorda av trä med huvud i ena ändan för att de ej skulle falla igenom. De skulle sitta så att de voro rörliga.

Handredskapen. Handredskapen tillverkades till största delen av trä. Sålunda förekommo grepar och skovlar av trä.

Diverse från arbetsåret. Meddelat av M. Björklund, H-g.

När vårarbetet var slut, skulle det pluddras torv, vilket varade flera dagar.

sid 74

sid 75

Träden skulle ligga till midsommar. Där skulle får och gäss, ja även svin ha sin föda. Så kördes gödseln ut och plöjdes ned. Se'n var torven färdig att köras hem.

Skörd. Vid hösten trillades säden upp i bunkar, bars sedan samman i runda stackar.

Sista lasset. När sista lasset kördes in, skulle portarna skyndsamt stängas för att det skulle bli rikligt med lam under året.

Höstgille. Sedan var det höstgille, då alla som varit med vid skörden, bjödos. Då blev det spel och dans.

Rågsådd. Rågen skulle sås mellan korsmässa och mormessa. Sedan följde potatisplockning och plöjning.

Tröskning. Därpå följde tröskningen. Dräng och tröskemän ställdes på logen för att med plejel -- tvenne trästockar sammanbundna: slagel och känol -- uttröska grödan. På större ställen räckte tröskningen till påsk. Arbetet började vid 2-tiden om morgnarna, då det vankades s.k. ottemat, bestående av en skiva bröd kött eller flottmat.

Deras belysning vid tröskningen bestod av en lerlampa med tran uti samt en säv - veke och lagd i lampan, som ljuset tändes på.

När klockan var 6 på morgonen s.k. de ha s.k. davaresmad -- frukost som vanligen bestod av spickesill, potatis och varmt

ACC. NR M. 461

dricka. Så fortsattes tröskningen till middag och sedan till till kväll. Då vankades mörkesmad. Därvid fick var och en sin mat i handen. Den åts i mörkret. Sedan tändes ljus. Tröskemännan gick på logen att tröskha, därmed de fortsatte till kl. 10 då det gavs aftonvard.

Kvinnornas sysslor. Fruntimren sysslade under kvällen med kardning eller spinning. De placerade sig omkring kakelugnen vid en lerlampa hängande på en s.k. dalla fastgjord i loftet. Ofta gnolades därvid på en visa så börjande:

"Rocken surrar och lampan brinner,
och vinterkvällen den är så lång, o.s.v.

Trösklön. Tröskemannen skulle ha s.k. jusega-skäppa, d.v. s. en skäppa för var sjunde tunna säd som uttröskats.

Dränglönerna voro 100 daler om året. Pigans lön 12 eller högst 15 kr. årligen.

Våra förfäders tro om det övernaturliga. Meddelat av M. Björklund, Hammenhög.

Då de gamla voro samlade visste de att berätta mycket om troll, backatroll, flodhästar etc.

Troll m.m. Flodhästen var vanl. vit till färgen. Älvorna dansade vid älvar. Trollen bodde vanligtvis i backarna. Det sa-des att man kunde se någon kväll huru de eldade i sin bakugn,

sid 77

sid 79

arbetade med sina ugnredskap och satte bröd i ugnen. De kommo ofta fram till närboende och lånte ugnstyg, bröd och dricka, vilket de alltid buro ärligt tillbaka med gott mått. Hos någon sades de ha lånat ett ankare dricka. När de buro hem det, tackade för lånet och tillsade dem de lånat hos att ej titta i ankarret utan bara tappa. De tappade och drucko, men det ville ej taga slut. De kunde ej stå emot längre utan tittade i karet, men sen var det slut med drickat.

Lyktemän. Även lyktemän omtalades mycket. Det sades, att det skulle vara lantmätare, som i tiden mätt falskt och nu ville ha det rättat. Det berättas att en slaktare som körde till Cimbrishamn med kött, om kvällarna flera gånger träffat lyktemannen ochbett honom lysa sig hem, så skulle han få en peng, vilken kastades i skenet, då han kom hem. En annan gång sade slaktaren, sedan han ställt in hästen: "Tack ska du ha men ingen peng." Slaktaren måste ut igen och vandra hela natten till dager. --- --